

EĞİTİMDE NİTELİK GELİŞTİRMEDE İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME İLE TAM ÖĞRENMENİN YERİ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Özcan DEMİREL*

Eğitimde nitelik geliştirme çalışmalarında öncelik pahalı araç ve gereçlere verilmekte, öğrenme - öğretme sürecinin odağında yer alan öğrenci ikinci planda yer almaktadır. Bunun yanı sıra eğitim programlarının niteliğinden çok ders kitabının niteliği ön plana geçmektedir. Eğitimde nicelik niteliktir anlayışı giderek ağırlık kazanmakta, söz gelimi 50 kişilik sınıfta 35 kişinin sınıfı geçmesi nitelik özelliğinden çok nicelik özelliği ile önem kazanmaktadır.

Bu bildiride okullarımızda eğitim hizmetinin niteliğini artırmada işbirliğine dayalı öğrenme (cooperative learning) ile tam öğrenmenin (mastery learning) yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır. Çağdaş anlamda geliştirilen eğitim programlarının hedeflerine ulaşması büyük oranda eğitim programında temele alınan öğrenme kuramlarına ve stratejilerine bağlı olmaktadır. Buna bağlı olarak öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları öğretim yöntemleri ve teknikleri de bu stratejilerle tutarlılık içinde olması gerekmektedir. Sistem yaklaşımıyla nitelik sorunu ele alındığında girdi - süreç - çıktı - dönüt bağlamı içinde süreçte diğer bir değişle sınıf içi uygulamalarda nitelik geliştirmede en önemli sorun öğrencinin nasıl öğrendiği ve öğrendiklerini hayata nasıl transfer ettiği olmaktadır. Öğrenmelerin kalıcı izli olması ve öğretim hizmetinin niteliğini artırmada işbirliğine dayalı öğrenme ile tam öğrenmenin önemi vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Sonuç ve önerilerle sınıf öğretmenlerini öğrenme ortamının düzenlenmesi ve öğretimin etkili olması için araştırma bulgularıyla desteklenen öneriler sunulmaktadır.

* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Eğitimde nitelik kavramı, çok boyutlu açılardan ele alınmakta genelde eğitim uygulamalarında en iyiyi ve en mükemmeli bulma anlamında kullanılmaktadır. Çoğu kez de nitelik ile nicelik kavramları biri diğ erinin yerine geçmekte ve eğ itimin niteliği niceliğ in bir değ işkeni gibi kullanılmaktadır. Söz gelimi öğretmen başarısını sınıfını geçen öğrenci sayısı ile ölçme gibi, ya da en çok bilgisayara sahip olan bir okulun nitelikli eğ itim yaptıklarını reklam etmeleri gibi.

Nitelik, en iyi olmak ve en mükemmeli ortaya koymak anlamında ele alındığında nitelikli eğ itim de en iyi öğrencileri yetiştirmekle mümkün olabilir. En iyi öğrenciler de çağdaş anlamda hazırlanmış eğ itim programları ve bu programların uygulanması için düzenlenmiş çok ortamlı eğ itim durumları ile en önemlisi de nitelikli öğretmenlerle sağlanabilir.

Çağdaş program geliştirme anlayışı programların değ işen teknolojiler karşısında değ işmeye daima açık, sürekli yenileşme çabası içinde olmaya dönük, araştırma ve geliştirme çalışmalarına yer veren bir anlayıştır. Bu anlayışa göre eğ itimde nitelik arayışına giren her kurum ya da okul eğ itim programlarının çağdaş hale getirilmesi için yeniden düzenleme çalışmalarına girmesi gerekir. Bunun için öncelikle hedeflerin belirlenmesinde bilimsel, duyuşsal ve devinışsel taksonomik sınıflandırmaya yer verilmesi ve bu hedeflerin davranışlara dönüştürülerek öğrencilerin ne yapacaklarının ortaya konması gerekmektedir. Böylece öğretmen merkezli program anlayışından öğrenci merkezli program anlayışına geçiş sağlanmalıdır. Öğrencilere bu davranışları kazandırmada merkeze alınan öğrenme modellerinin seçimi ve bunlara uygun öğretim yöntem ve teknikleri ile araç-gereç seçimi ve bunlara uygun öğrenme ortamının sağlanması süreç boyutunda önemli görülmektedir. Daha sonra da öğrencilerin bu davranışları kazanıp kazanmadıklarının objektif ölçme araçlarıyla ölçülüp değ erlendirilmesi gerekmektedir. Programın çıktı boyutunda ele alınan değ erlendirme sonuçlarına göre yapılan eğ itimin niteliği konusunda bir yargıya varmak mümkün olabilir. Günümüzde bu yargıya varma işlemi daha çok ÖSYM sınav sonuçlarına göre yapılmakta ve her okul bu yarışta yerini almaya çalışmaktadır.

Çağdaş anlamda geliştirilmiş eğ itim programlarının hedeflerine ulaşması büyük oranda programın uygulanma aşamasında temele alınan öğrenme modellerine ve stratejilerine bağı lı olmaktadır. Buna bağı lı olarak öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları öğretim yöntemleri ve teknikleri bu model ve stratejilerle tutarlılık içinde olması gerekmektedir. Bu bağlamda öğrencinin nasıl öğrendiğ inin bilinmesi ve öğretim hizmetinin niteliğ inin arttırmada izlenecek yolların etkili bir şekilde uygulanması önem kazanmaktadır.

Sınıf içi uygulamalarda öğrenme ve öğretme süreçlerinin etkililiği konusunda bilimsel çalışmalara ilgi giderek artmaktadır.

Sınıf içinde tam öğrenme ve işbirliğine dayalı öğrenme etkinliklerini konu alan bilimsel araştırmalara 1970'li yıllarda başlanmış, Türkiye'de ise bu konularda çok az çalışma yapılmıştır. Temelde her iki öğrenme modeli farklı öğrenme öğretme süreçlerine yönelmekte ve her iki model de kendi sınırlı katkılarını gerçekleştirmektedir. Ancak sınıf ortamında her iki modelin işe koşulmasıyla daha zengin bir öğrenme yaşantısının kazanılacağı da ortaya çıkmaktadır (Mevarech, 1985; Davidson, 1990). Her şeyden önce bu öğrenme modelleri hakkında daha ayrıntılı bilgiye sahip olmak için özelliklerini tanımakta yarar görülmektedir.

I. İşbirliğine Dayalı Öğrenme

İşbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak bir problemi çözmek ya da bir görevi yerine getirmek üzere ortak bir amaç uğruna birlikte çalışma yoluyla bir konuyu öğrenme yaklaşımıdır. (Christison, 1990). Grup üyelerinin grubun bir bütün olduğunu, grubun başarısından ya da başarısızlığından her üyenin sorumlu olduğunu bilmesi gerekir. Grup çalışmalarında, farklı yetenekleri, farklı bedensel gelişmeleri ve eğitim özgeçmişleri olan öğrenciler birlikte çalışırken ortak bir amaca yönelmekte daha iyi arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır. Birbirlerini daha iyi tanıdıkça yapay engeller ortadan kalkmakta; bireyin başarısı grubun başarısına bağlı olduğundan grup üyeleri arkadaşlarının başarılı olmalarına sürekli katkı getirmektedir. Grup üyeleri ya birbirine öğreterek ya da her üye için bir kısmını yaparak yardımlaşır. Diğer bir anlatımla gruptaki herkes birbirinin öğrenmesinden sorumlu olmaktadır. Sınıf içi uygulamalarda öğrenciler arası yarışma yerine gruplar arası yarışma söz konusu olmaktadır. Bu uygulamalar öğrenciler arasında güven duygusunu geliştirmektedir. İşbirliğine dayalı öğrenme modeli yaklaşımı her öğrenciye yardım etme ve yardım alma şansını verirken öğrencilerin yüzyüze etkileşimde bulunmalarını da sağlamaktadır (Artzt, 1990; Ellis, 1990, Slavin, 1990).

Sınıfta gruplar oluşturulurken öğrenciler birlikte çalışacakları iki ile beş kişiden oluşan küçük gruplara ayrılır. Gruplar farklı yetenek ve kişilik özelliklerine sahip öğrencilerden oluşan heterojen bir yapıda olmaktadır. Esasen eğitimin de temel işlevi başlangıçta heterojen olan grupları sonuçta homojen hale getirmektir.

Bu modelde öğretmenin rolü, öğrencileri yönlendirme, gruplar arasındaki ilişkileri düzenleme ve grup içindeki etkileşime ve işbirliğine rehberlik etmedir.

Yukardaki açıklamaların ışığı altında işbirliğine dayalı öğrenme modelinin temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Gruplar en az iki, en çok beş ya da altı kişiden oluşur ve öğrenme bu küçük gruplar içinde gerçekleştirilir.

2. Öğrenmede öğrencilerin grup içindeki etkileşimleri önemli rol oynar.

3. Öğrenciler arası yarışmadan çok gruplar arasındaki yarışma daha önemlidir.

4. Öğrencilerin başarıları ya da başarısızlığı bireylerden çok gruplara aittir.

5. Sınıftaki farklı yetenek ve kişilik özelliğine sahip öğrencileri bütünleştirir ve dostluk duygularını artırır.

6. Bu öğrenme modeliyle öğrencilerin sadece bilişsel yönleri değil duyuşsal ve sosyal yönler de gelişir.

II. Tam Öğrenme

Tam öğrenme, okuldaki % 20 oranındaki beklendik başarıyı % 75 ile % 90'a hatta % 95'e çıkaran bir öğrenme sürecidir. (Yıldırım, 1985). Bu öğrenme modeli hemen hemen tüm öğrencilerin okulların öğrenme amacı güttüğü tüm yeni davranışları öğrenebileceği görüşü üzerine temellendirilmiştir.

Tam öğrenme modelini ortaya koyan ünlü Amerikalı eğitimci Benjamin Bloom'a göre, eğitime çok fazla önem veren ve bireylerin uzun süre okula devamını isteyen toplumlar, eğitimi birey için çekici ve anlamlı bir duruma getirmekle yükümlüdürler. Ayrıca, çağdaş yaklaşımlara göre eğitim sistemleri yalnız yetenekliyi seçmekle yetinmeyip yetenek geliştirme yollarını da bulmak zorundadır.

Bloom'a göre, belli bir dönemde gerçekleştirilen öğrenmeler daha sonraki dönemlerde öğrenilecek olanların temelini oluşturur. Öğretme işinde hatalar azaldıkça herkesin öğrenmesi artacaktır.

Okulda bir dersi oluşturan üniteler çoğunlukla birbiriyle ilişkilidir. Kimileri dikey kimileri de yatay yönden birbirine bağlıdır. Öğrencinin bir üniteye başarıyla o ünite ile ilgili diğer ünitelerin öğrenimini kolaylaştırır. Eğer öğrenme işine duyarlı yaklaşırsa ve öğrencilere uygun öğrenme koşulları yaratılırsa okulda öğretilmek istenenleri bütün öğrenciler öğrenebilir (Bloom, 1976, Block, 1971).

Diğer önemli bir husus da bireyin girişteki özelliklerinin öğretim, hizmeti ile değiştirilebilir olduğudur. Diğer bir anlatımla, farklı yetenek ve özelliklere sahip kişilere öğretim hizmeti, nitelikli bir şekilde verildiği takdirde okul başarılarında ve öğrenme düzeylerinde olumlu gelişmeler sağlanabilir.

Bu model, belli bir kişinin erişebilmiş olduğu görülen en iyiye hemen herkesin erişebileceğini ortaya koymaktadır.

Tam öğrenme modelinin temel ilkeleri şunlardır.

1. Öğrencilere planlı öğretim ve olumlu öğrenme koşulları sağlanmalı,
2. Yeterli zaman ayrılmalı,
3. Sınıf içi uygulamalarda ipucu geliştirerek dönüt ve düzeltmeye yer veril-meli,
4. Öğrenci katılımı sağlanmalı,
5. Tam öğrenme ölçütü belirlenmeli,
6. Bir ünite tam öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir.

Bu modelin başarılı olması için okulda uygulanması öngörülen işlem basa-makları aşağıda verilmiştir.

I: Önkoşullar (Girdiler)

1. Her öğrenme ünitesinin hedef ve davranışları önceden belirlenmelidir.
2. Tam öğrenmeye ulaşmadaki standartlar önceden belirlenmelidir. Söz ge-limi, sınıfın yüzde seksenin en az yüz üzerinden yetmiş alarak başarılı sayılacağı esası getirilmelidir.
3. Öğretim hizmetinin niteliği önceden belirlenmeli, sınıf içinde aynı yöntem ve tekniklerin kullanılmasına özen gösterilmelidir.

II: İşlemler (Süreç)

1. Sınıf içi etkinliklerde her ünitenin sonunda izleme testlerine yer verilmeli-dir. Değerlendirme not verilmeden yapılmalıdır.
2. Sınıf içi çalışmada öğretmen ipucu ve pekiştiricileri gerekli durumlarda kullanmalı, dönüt ve düzeltmelere yer vermelidir.
3. Sınıfın % 40'ı ve üstü bir üniteyi tam öğrenememişse tamamlama eğitimine yer verilmelidir.

Tamamlama eğitimini gerçekleştirmek için,

- a. Grup çalışması yapılarak iyi öğrenen öğrenciler yavaş öğrenenlere yardımcı olabilir.
- b. Evde destek öğretime yer verilebilir.
- c. Okulda ek öğretim yapılabilir

d. Kaynak kitaplardan ve kişilerden yararlanılır.

e. Programlı öğretim ve bilgisayar destekli öğretim materyallerinden yararlanılır.

f. Eğitsel oyunlarla öğretim yapılabilir.

g. Yukarıda belirtilen alternatif öğretim uygulamaları yeterli olmazsa eksik kalan konular tekrar öğretilir.

Sonuç

Tam öğrenme modeline ilişkin yapılan çalışmalar her öğrencinin geleneksel öğretimle ancak en iyi öğrencilerin ulaştığı yüksek öğrenme düzeyine çıktıklarını ortaya koymaktadır. Bir çok değişik ortamda ve on yılı aşan bir süreden beri yapılan araştırma bulguları bu öğretim yönteminin öğrencilerin % 80'ni normal koşullarda yüksek öğrenme düzeylerine çıkan en iyi % 20 öğrenci kadar başarılı kıldığını sergilemektedir (Yıldırım, 1982). Görüldüğü gibi bu modelin temel amacı, bir sınıftaki bir kaç öğrenciden çok çoğunluğun başarılı olmasını sağlamaktır.

İşbirliğine dayalı öğrenme modeli üzerinde yapılan çalışmalar da geleneksel öğretime göre bu modelin daha etkili olduğunu ve öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır (Johnson ve Johnson, 1974; Web, 1984).

Hem tam öğrenme hem de işbirliğine dayalı öğrenme modellerinin öğrenci başarısı üzerinde etkilerini inceleyen araştırmalar hemen hemen yok denecek kadar azdır. Ancak sınıf ortamında bu iki modelin birlikte kullanılmasıyla öğrencilere daha zengin öğrenme yaşantılarının kazandırılması söz konusu edilmektedir (Davidson, 1990).

Öneriler

Tam öğrenme ile işbirliğine dayalı öğrenmenin birlikte kullanılmasına ilişkin öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Herşeyden önce ders programlarını çağdaş program geliştirme anlayışına göre düzenlenmesi ve bunlara paralel olarak günlük ders planlarının hazırlanması sağlanmalıdır. Günlük ders planlarında konuların hedefleri belirlenirken öğrencilerin de görüşlerine başvurulmalı ve grup tartışmalarıyla hedefler birlikte belirlenmelidir.

2. Hedefler mutlaka davranış cinsinden ifade edilmelidir. Diğer bir deyişle dersin sonunda öğrencilerin hangi davranışları gösterecekleri açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmelidir.

3. Sınıf içi uygulamalarda ikili bir grup çalışmalarına yer verilmeli, başarı ya da başarısızlıktan tüm grup üyeleri aynı derecede sorumlu tutulmalıdır.

4. Her ünite sonunda izleme testlerine yer verilmeli eksik öğrenmeler varsa tamamlama eğitimi çalışmalarına yer verilmelidir. Öğrenme eksiklerini tamamlama çalışmalarında özellikle grupla çalışmalara önem verilmelidir. Ayrıca yardımcı ders malzemelerinden, programlı öğretim ve bilgisayar destekli öğretim olanaklarından yararlanılmalıdır.

5. Bir ünite tam öğrenilmeden diğer üniteye geçilmemelidir.

6. Ünite hedeflerini tam öğrenme düzeyinde gerçekleştirebilmek için öğrencilere yeterli zaman ayrılmalı, ayrıca sınıf içi uygulamalarda eğitim hizmetinin niteliğini arttırmak için ipuçtu, pekiştireç, dönüt ve düzeltme işlemlerine yer verilmelidir.

7. Bireysel başarılarından çok grubun başarısı üzerinde durulmalıdır. Bu şekilde okulun genel başarısından da söz etmek mümkün olabilir. Bu nedenle bir okulda öğretim hizmetinin niteliğini arttırmada tam öğrenme ile işbirliğine dayalı öğrenme modellerinin birlikte işe koşulmasının öğrenme öğretme sürecinde etkili olacağı ve bireysel başarıdan çok grup başarısını ve dolayısıyla okulun başarısını daha çok arttıracığı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Artzt, A.F. and C.M. Newman. "Cooperative Learning". **Journal of Mathematics Teacher**. Sept. 1990 (pp. 448 - 452)

Block, James H., (ed.) **Mastery Learning**. Theory and Practice. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1971

Bloom, B.S. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. (Çev. D. Ali Özçelik) Ankara : Milli Eğitim Basımevi. 1979.

Christison, M. A. " Cooperative Learning in the EFL Classroom". **English Teaching Forum**. Oct. 1990, (pp 6-9)

Davidson, N. and P. W. O'Leary. " How Cooperative Learning Can Enhance Mastery Teaching". **Educational Leadership**. Feb. 1990 (pp. 30 - 34)

Ellis, Susan S. " Introducing Cooperative Learning" **Educational Leadership**. January 1990. (pp. 34-37).

Johnson, D. W. ve Johnson, R.T. "Instructional Goal Structure: Cooperative, Competitive or Individualistic". **Review of Educational Research**. 1974 (pp. 213 - 240)

Mevarech, Z. R. "The Effects of Cooperative Mastery Learning Strategies on Mathematics. Achievement". **Journal of Educational Research**. July August 1985. (pp. 372 - 377)

Slavin, R. E. et al." Cooperative Learning Models for the 3 R's." **Educational Leadership**. January 1990 (pp. 22 - 28)

Yıldırım, Güzver. "Mastery Learning and the Quality of Education" **Quality of Education**. Ankara : Faculty of Education Hacettepe University. 1985 (pp. 115 - 122)

----- **Öğrenme Düzeyi ve Ürünleri**. İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. No : 339, 1982.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ EĞİTİM DİZİSİ YAYINLARI

	FİYATI
- Yüksek Öğretime Giriş Sorunları	(Tükendi)
- Ulusal Eğitim Politikamız	(Tükendi)
- Çocuk ve Eğitim	(Tükendi)
- Temel Eğitim ve Sorunları	(Tükendi)
- Atatürk ve Eğitim	(Tükendi)
- Türkiye'de Meslek Eğitimi ve Sorunları	12.500.-
- Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları	12.500.-
- Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz	(Tükendi)
- Gençliğin Eğitimi ve Sorunları	12.500.-
- Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunları	12.500.-
- Yaygın Eğitim ve Sorunları	12.500.-
- Yükseköğretimde Değişmeler	12.500.-
- Demokrasi İçin Eğitim	(Baskıda)
- Eğitimde Laiklik	(Baskıda)

Kıtaplar öğretmen ve öğrencilere TED'den alındığında % 20 İndirimlidir.